

Skulptūra

ARŪNAS SAKALAUSKAS

SKULPTŪRINIS ARŪNO SAKALAUSKO DIALOGAS SU LIETUVOS KULTŪROS ISTORIJA

The Dialog of Lithuanian Sculptor Arūnas Sakalauskas
with the History of Lithuanian Culture

SUMMARY

The laureate of National award, sculptor ARŪNAS SAKALAUSKAS is a successor of Gedimas Jakūbonis, the leading Lithuanian monumentalist. Sakalauskas is known as the author of memorials to Antanas Baranauskas in Anykščiai (1993), Liudvikas Rėza in Juodkrantė (1994), Mykolas Giedraitis and Mikalojus Daukša in Varniai (1999), Liudvikas Rėza in Kaliningrad (2005), Vincas Kudirka in Vilnius (2009). The sculptor admits that creating monuments for the great figures of Lithuanian history and culture gives him great pleasure and a sense to his life.

SANTRAUKA

ARŪNAS SAKALAUSKAS (g. 1952 05 13 Telšiuose) – skulptorius, Nacionalinės premijos laureatas, Klaipėdos Kultūros Magistras (aukščiausias Klaipėdos miesto apdovanojimas menininkams), VDA docentas, Dailės pagrindų katedros (Klaipėda) vedėjas, Lietuvos dailininkų sąjungos narys. Lietuvos Meno Kūrėjų asociacijos narys, Lietuvos dailininkų sąjungos Klaipėdos skyriaus pirmininkas. Žmona Virgīnija Kochanskytė (1952), aktorė.

F.: Yra sukūręs daugiau nei 50 monumentalių ir parodinių skulptūrų.

Po nepriklausomybės atgavimo Lietuvos skulptūroje nepastebimai darbas po darbo iškilo geriausio mūsų monumentalisto Gedimino Jokūbonio paminklinės skulptūros tradicijas plėtojantis Arūnas Sakalauskas. Atsisukęs į Lietu-

RAKTAŽODŽIAI: A. Sakalauskas, skulptorius, paminklas, istorija, kultūra.

KEY WORDS: A. Sakalauskas, sculptor, monument, history, culture.

vos kultūros istoriją jis savo kūriniuose įamžina iškiliausius lietuvių kultūros ir religijos veikėjus, siekusius gaivinti tautinės kultūros dvasią. *Istorija, – prisipažįsta skulptorius, – man visada buvo „saldu ir skanu“*. *Statydami paminklus didiesiems savo tautos žmonėms, pirmiausia sau ir ateinantiems dar kartą įvardijame savo kertines esmes: šita tauta – didelė tauta, turinti savo kultūrą. Kultūros akys mato daug plačiau, giliau, pilniau, tikriau.*

Imtis lietuviybės gaivinimo tematikos, tikriausiai, skulptorių paskatino stažuotės didingas monumentaliosios skulptūros tradicijas turinčiose Indijoje, Kinijoje. Indija apskritai stulbina savo penkis tūkstančius metų aprėpiančių regioninių skulptūros mokyklų ir formų įvairove. Ši unikali didžiosiose Rytų kultūrose įgyta patirtis buvo papildyta stažuotėmis ir Vakarų modernios skulptūros centruose Paryžiuje, Londone, Barselonoje, Lisabonoje, Bilbao ir įvairiuose JAV miestuose. Sąlytis su turtingą kultūros istoriją turinčių šalių skulptūros tradicijomis, jose patirti išpūdziai pasitarnavo svarbiu impulsu tautiniam angažuotumui, kūrybinių užmojų pokyčiams ir – kas itin svarbu – sparčiam kompozicinės bei plastinės kultūros tobulėjimui. Per pastaruosius penkiolika nepriklausomybės metų Sakalausko sukurtos Lietuvos kultūros istorijos veikėjams skirtos skulptūros, rodo dailininko išengimą į naują kūrybos tarpsnį.

Į mūsų kultūros ir meno istoriją Sakalauskas pirmiausia įėjo monumentaliais paminklais Antanui Baranauskui Anykščiuose (1993), Liudvikui Rėzai Juodkrantėje (1994), vyskupui M. Gied-

raičiui ir Mikalojui Daukšai Varniuose (1999), Kioningsbergo universiteto rektoriumi poetui Liudvikui Rėzai Kaliningrade (2005), Vincui Kudirkai Vilniuje (2009) ir kitais darbais. *Tautos kultūros gyvenime niekas niekur neišnyksta, o sugrįžta, kartoja, – teigia dailininkas Nacionalinės premijos įteikimo kalboje, – Menininkų misija – pažinti tas vertybes, atrasti jas arba net sukurti, kad būtų įvardintos mūsų pačių esmės. O jos – tikėjimas lietuvių siela, jo dvasios gyvenimo išpažinimas ir to išpažinimo įkūnijimas konkrečioje savo būtyje.*

Skulptoriaus kelias į monumentalios skulptūros aukštumas ir Lietuvos kultūros istorijos problematiką prasidėjo Smiltynėje rengiamuose skulptorių pleneruose, kur galinėdamasis su įvairiomis medžiagomis jis vis labiau linko į darbą su medžiagos atsparumą įkūnijančiu akmeniu. Šis kelias ėjo per mažesnės apimties skulptūrines kompozicijas, portretus, kurie tobulino dailininko jusles padėjo geriau suvokti konkrečios medžiagos savybes, faktūrų meninės išraiškos galimybes, formos ir erdvės santykius. *Smiltynės simpoziumuose, – prisipažįsta jis, – pirmą kartą pabandžiau akmenį paneigti kaip sunkią medžiagą, norėjau, kad ji pasiduotų plastikai, siekiau ritmo, dinamikos, erdviškumo. Ne tik mane, daugelį simpoziumo dalyvių buvo pagavęs kūrybinis džiaugsmas, jog savo meninę idėją galima įkūnyti akmenyje, natūralioje medžiagoje. Tuo metu skulptorių darbai dažniausiai būdavo liejami iš bronzos, populiarius buvo plastikas, gipsas, medis. Ir staiga – akmuo. Imk, tašyk, galynekis, įveik akmens pasipriešinimą, įvaldyk, save įveik... Pirmas iš granito kaltas darbas ir buvo parke esantys „Paukščiai“*.

Kokybinis šuoelis į brandą išryškėjo plušant ties paminklu Antanui Baranauskui Anykščiuose. *Kuriant paminklą didžiajam poetui A. Baranauskui, – sako jis, – turėjau kalbėti akmens kalba, kurios mintis – lakoniška, sakiniai trumpi, reikalaujantys pačių tobuliausių ir įtaigiausių žodžių. A. Baranausko žodžių, taisančių paminklo akmens formą, kuriančių jo architektūrą.* Šis paminklas yra vienas monumentaliausių skulptoriaus kūrinių atiduodančių duoklę didžiam lietuviškosios dvasios gaivintojui. Baranausko skulptūra iš daugybės ankščiau sukurtų skulptoriaus kūrinių pirmiausia išsiskiria formos monumentalumu; čia kaip ir didžiųjų asirų meistrų kūriniuose triumfuoja ir skleidžiasi akmens medžiagiškumas ir kartu, kaip ir turi būti tikroje skulptūroje, nėra jokių atsikišusių nereikalingų visumą griaušančių detaliu. Skulptūra savo masteliu ir kompoziciniu sprendimu puikiai išpiešia į supantį senosios barokinės bažnyčios ir jos gamtinio kraštovaizdžio sukurta konteksta, neatsitiktinai ji greitai tampa vienu svarbiausių Anykščių miesto akcentu.

Kalbant apie spartų skulptoriaus profesinio meistriškumo augimą norėtusi prisiminti dvi dvasiška artimas ir kartu savo kompoziciniais sprendimais skirtingas Mažosios Lietuvos poetui, kultūrininkui ir Kionigsbergo universiteto rektoriui Liudvikui Rėzai skirtas skulptūras. Pirmoji kameriškas biustas buvo pastatytas 1995 m. Juodkrantėje o kita monumentalai skulptūra – Kaliningrade. Rėzos biustas Juodkrantėje išsiskiria aštriomis stilizuotomis skulptūrinėmis formomis. Čia į pirmą eilę iškyla tikram meistrui

būdingas sugebėjimas atsiriboti nuo nereikšmingų detalių ir perteikti dvasingą poetišką portretuojamojo prigimtį. Kaliningrade pastatyta Rėzos skulptūra, nors veido traktavime išlieka daug panašių stilistinių bruožų, jau kitokia, muzikalių linijų, kurios jai padeda ne tik išpiešti tačiau ir kontrastuoti su aikštę supančia urbanistine erdve. Kitas ne mažiau svarbus, gal būt brandžiausias iš skulptoriaus sukurtų monumentalų skulptūrinių paminklų yra granite iškaltas tautinės dvasios žadintojams Mikalojui Daukšai ir Merkeliui Giedraičiui skirta skulptūrinė kompozicija. Ji iškilo puikaus architektūrinio ansamblio eksterjere Žemaitijos renesansinės kultūros dvasiniaime centre Varniuose. Renesansinės ir porenansinės Lietuvos kultūros raida neatsiejama nuo pagrindinių Vakarų kultūros procesų, tik jos kelias buvo prieštaringesnis, nes turtingą istorinę praeitį turinti Lietuva XVIII a. pabaigoje prarado nepriklausomybę. Tačiau dėka šių lietuvių žadintojų lietuvių ginimo idėja net niūriausiais mūsų istorijos tarpsniais neprado savo aktualumo. Todėl ir dailininko atsisukimas į šlovingą Varnių ir jų šviesuolių gyvenimą turi didžiulę simbolinę prasmę. *Svajojau apie paminklą M. Daukšai ir vyskupui M. Giedraičiui, o iš tiesų apie paminklą visai Žemaitijos kultūrai Varniuose. Man visuomet atrodė, kad tarp Daukšos „Postilės“ ir Baranausko „Anykščių šilelio“ būta ypatingo dialogo, nepaprasto susikalbėjimo, supratimo. M. Daukša jau XVI a. pabaigoje kalbėjo apie lietuvių kalbos išsaugojimo būtinumą kaip mūsų tautos ir valstybės buvimo garantą, laisvą ir pilnavertę lietuvių sielos egzistavimo galimybę.*

O Baranauskas tarsi mums įrodo, kad Dievo mums siųstoji gimtoji kalba yra tikroji mūsų sielos kalba. Abi šias savo svajones skulptorius sėkmingai įgyvendino, skirdamas šioms iškilioms mūsų tautos asmenybėms bene brandžiausius savo kūrinčius. Varniuose renesansinės kompozicijos principais sukurtas monumentas išsiskiria formos išbaigtumu ir tobulumu. Visos trys paminklą sudarančios skulptūros apjungtos į vientisą kompoziciją. Formos ir kompozicijos požiūriu mano akimis žvelgiant tai brandžiausias skulptoriaus kūrinys.

Kalbant apie plačiausią visuomeninį atgarsį įgavusius skulptoriaus kūrinius reikėtų paminėti prieš kelis mėnesius

Vilniaus centre pastatyta paminklą Lietuvos himnui ir jo autoriui Vincui Kudirkai. Šis paminklinis ansamblis susideda iš dviejų pagrindinių sudėtinių elementų – aukšto obeliskio su jame iškaltais mūsų himno žodžiais ir Kudirkos skulptūra. Šiuos du skirtingus komponentus apjungti į vieningą visumą nepaprastai sunku, tačiau skulptorius šį sudėtingą uždavinį sėkmingai įgyvendina ir atskleidžia naujas savo talento briaunas. Tai liudija apie jo kūrybinio potencialo ir profesionalizmo augimą, kas suteikia viltis jog skulptorius surašęs savo nišą mūsų dailės gyvenime pradžiugins mus naujais originaliais monumentalios skulptūros kūriniais.

Prof. Antanas Andrijauskas
Vilniaus dailės akademija

Arūnas SAKALAUSKAS.
Paminklas poetui, vyskupui
Antanui Baranauskui Anykščiuose
(1993, granitas, h – 6,75 m;
architektas Ričardas Krištapavičius).
Fotografas Albinas Kuliešis